AHOLI O'RTASIDA ISTEMOLCHILIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH VA BARQAROR RIVOJLANISH

Abdukarimova Roxila Abdurayimovna
Farg’ona davlat universiteti talabasi
abdukarimovarohila3gmail.com

Annotatsiya: Barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biri iste'molchining ahamiyati ("barqaror iste'mol qilish madaniyatini shakllantirish") muhim ahamiyat kasb etmoqda. Iste'molchilik madaniyati ob'ektiv iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarni rivojlantirishga bog'liqligini va asosiy ilmiy tadqiqot usullari, umumiy ilmiy tadqiqot usullari, shakllanishga ta'sir ko'rsatadigan bir qator omillar, shakllanishiga bog'liqligini nazarda tutadi, iste'mol madaniyati tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: iste'mol madaniyati, barqaror iste'mol, ta'sir omillari, iste'molchilikning xulq-atvor, ekologik toza mahsulot, Iste’molchilarning huquqlari

Iste'mol madaniyati - bu iste'molchilikning xulq-atvor, ijtimoiy ahamiyatga ega va amaliy faoliyatda amalga oshirilayotgan iste'molchilik, ijtimoiy qadriyatlar, bilimlar, namunalar va normalarning to'plami. Iste'molchilar madaniyati individual madaniyat madaniyatida katta rol o'ynaydi va ularning barcha tarkibiy qismlarini (bilim, fazilatlar, qiymat yo'nalishlari va boshqalar) rivojlanishiga ta'sir qiladi.

Barqaror rivojlanish g'oyalari va tamoyillari amaliy jihatdan amaliy faoliyat bilan shug'ullanish, ushbu kontseptsiyani amalga oshirish muammolari tobora ko'proq ahamiyatga ega bo'lmoqda. Ayni paytda, asosiy muammolardan biri bu barqaror rivojlanishning barqaror rivojlanish mexanizmlarining yo'q bo'lib, uning barcha tomonlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan transport mexanizmlarining etishmasligi hisoblanadi.

Barqaror rivojlanish kontseptsiyasi uchta nuqtai nazarni birlashtirish bilan bog'liq: iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik.

1.Xo'jalik tarkibiy qismida cheklangan resurslardan optimal foydalanish va ekologik toza texnologiyalar, shu jumladan xom ashyo ishlab chiqarish va qayta ishlash, chiqindilarni ishlab chiqarish, qayta ishlash va yo'q qilish .

2.Ijtimoiy komponent ijtimoiy va madaniy tizimlarning barqarorligini, shu jumladan odamlar o'rtasidagi buzuvchi ziddiyatlarning sonini kamaytirishga qaratilgan. Ushbu yondashuvning muhim jihati tovarlarning adolatli ajratishidir. Shuningdek, u global miqyosda madaniy poytaxt va xilma-xillikni saqlash tavsiya etiladi, shuningdek nodavlat bo'lmagan ekinlarda mavjud bo'lgan barqaror rivojlanish amaliyotidan yanada to'liq foydalanishni tavsiya etadi.

3.Atrof-muhit nuqtai nazaridan barqaror rivojlanish biologik va jismoniy tabiiy tizimlarning yaxlitligini ta'minlashi kerak. Barcha biosferaning global barqarorligi bog'liq ekotizimlarning hayotiyligi alohida ahamiyatga ega.

Barqaror rivojlanishga yordam beradigan majburiy omillar orasida eng muhimi, bu iste'mol madaniyati xisoblanadi. Iste'mol madaniyati madaniy jihatdan belgilangan darajadagi, bu ehtiyojlarni qondirish qobiliyati va imkoniyatlari, qonunchilik va maishiy himoya institutlari xisoblanadi. Iste'mol madaniyati va barqaror rivojlanishga harakat o'rtasidagi bog'liqlikning foydasi bilan quyidagi dalillar keltirilishi mumkin.

Birinchidan, yuqori sifatli va ekologik toza mahsulotlarni sotib olish mamlakatda hayot sifatini yaxshilashga imkon beradi va shu bilan barqaror rivojlanishning ijtimoiy jihatlarini bajarishga yordam beradi.

Ikkinchidan, agar ushbu mahsulotlar ekologik qadoqlangan bo'lsa, bu mamlakatdagi ekologik vaziyatni yaxshilaydi va ishlatilgan to'plamlarni qayta ishlash qo'shimcha resurslarga murojaat qilishni kamaytiradi, bu esa o'z navbatida amalga oshirishga yaqinlashishi mumkin.

Barqaror iste'mol, aholining turmush darajasi va atrof-muhitni ekologik oqilona "tovarlar va xizmatlarni iste'mol qilish bo'yicha atrof-muhitning sifatini yaxshilashga olib keladigan modelni anglatadi. Ushbu kontekstda "Ekologik oqilona" tovarlar va xizmatlar bunday tovarlar va xizmatlar, ishlab chiqarish va nizomlar, tabiiy resurslarning ifloslanishi yoki buzilishi yoki ishlov berish bilan bog'liq emas Inson huquqlari va o'zida iste'mol qilish hayot uchun xavf tug'dirmaydi va insoniy va

hayvonlarning salomatligiga zarar etkazmaydi va bunday tovarlar va xizmatlarni sarflash kommunal infratuzilma sharoitida 100% chiqindilarni olib tashlash uchun mos keladi.

Shunday qilib, barqaror rivojlanishga o'tishning istiqbolli usullaridan biri bu barqaror iste'mol madaniyatini shakllantirishdir. Shu bilan birga, iste'molchilar madaniyatini shakllantirish jarayoni juda murakkab va unga ta'sir qiladigan omillarni tushunishni talab qiladi. Belgilangan sabablarning kuchi iste'mol madaniyatini shakllantirish omilidir. Iste'molchi madaniyatini shakllantirishning muhim omillaridan biri bu bozorning to'yinganligi va rivojlanishi hisoblanadi. Shu munosabat bilan rus korxonalari barqaror iste'mol standartlariga javob beradigan mahsulotlar ishlab chiqarish uchun etarli emas. Yuqorida ko'rsatilgan mamlakatlar bilan taqqoslaganda, Rossiya bozorda bunday kompaniyalarning nisbatan kichik ulushiga ega. Garchi ko'plab oziq-ovqat mahsulotlari "bio", "ECO" va boshqalar sifatida joylashtirilgan bo'lsa-da, bu mahsulotlar deyarli e'lon qilingan holatga mos kelmaydi. Shu bilan birga, bunday mahsulotlarning narxi tegishli belgilarsiz analoglarga qaraganda 20-200% qimmatroq bo'lishi mumkin.

Vaziyat, organik oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishni qonuniy tartibga solishning yo'qligi, bu ekologik mahsulotning majburiy sertifikatining etishmasligi natijasidir.

Mustaqil hisob-kitoblarga ko'ra, faqat bir nechta kompaniyalar ekologik mahsulotlarning talab qilingan maqomiga javob beradi va shuningdek, ekologik mahsulotlarga ixtisoslashgan seminarga to'g'ri keladi.

Shunga o'xshash bozorda rivojlangan bozorlar bilan taqqoslanmaydi. Shunday qilib, 2011 yilda AQShda ekologik bozor hajmi 16 milliard dollarga etdi, bu mamlakatda oziq-ovqat mahsulotlarining umumiy sotilishining 2 foizini tashkil etdi. Germaniya va Daniyada bunday mahsulotlarning ulushi 3% va Frantsiyada - 0,5%. Umuman olganda, 2011 yilda ekologik toza mahsulotlar bozori hajmi 68 milliard dollarni tashkil etdi.

Iste'mol madaniyatiga ta'sir ko'rsatadigan uchinchi omil: mentalitet va an'analar. Har bir kishi o'zi uchun alohida oziq-ovqat mahsulotlari, uy-ro'zg'or buyumlari,

kiyim-kechak va boshqalar, u atrofida ko'rishni xohlaydi. Aholini ekologik mahsulotlardan foydalanishga o’rgatish uchun , jamiyatning yangi mentaliteti (televideniе reklamalarida, shahar ko'chalarida bannerlar) asta-sekin hosil bo'lishi kerak. Bu har bir inson o'zini foydasiga ekologik mahsulotlarni tanlashga yordam beradi.

Iste'mol madaniyatiga ta'sir ko'rsatadigan omillardan yana biri bu istemolchilar xuquqlaridir. Iste’molchilar huquqlari inson huquqlarining ajralmas qismi ekani hech kimga sir emas. Davlatimizda ham mustaqillikning dastlabki yillaridan beri ushbu masalaga jiddiy e’tibor qaratilib kelinmoqda. Bunga 1996 yili qabul qilingan “Iste’molchilarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi qonunni misol qilib keltirish mumkin. Ushbu qonunda iste’molchilar huquqlarini davlat hokimiyati va boshqaruv idoralari bilan bir qatorda jamoat birlashmalari yoki nodavlat notijorat tashkilotlari (NNT) ham himoya qilishi belgilab qo‘yilgan.

O‘tgan davr mobaynida O‘zbekiston iste’molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatlari federatsiyasi nodavlat notijorat tashkiloti sifatida mamlakatimizda rivojlanib borayotgan bozor munosabatlari sharoitida iste’molchilar huquqlarini himoya qilishda tegishli davlat idoralariga yaqindan yordam bera oladigan, ishlab chiqarish va servis sohasida faoliyat yuritayotgan tashkilotlarning iste’molchilar oldidagi burchi va mas’uliyatini oshirishga ta’sir ko‘rsata oladigan yaxlit bir tizimga aylandi.

Barqaror iste'molga qaratilgan iste'mol madaniyatining shakllanishi Barqaror rivojlanishning samarali mexanizmlaridan biri sifatida ko'rib chiqilishi mumkin, chunki Barqaror rivojlanishning barcha uch jihatlari bir biri bilan bog’langan bo’lib, mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqarish va iste'mol qilish orqali amalga oshiriladi.

Iste'molchi madaniyatini shakllantirishning asosiy omillari orasida bozorda talab va taklifning nisbati bilan bog'liq omillar: (1) aholining turmush darajasi, uning mohiyati, aslida, ularning imkoniyatlari Barqaror iste'molni shakllantirish va (2) "barqarorlik" mezonlariga mos keladigan bozorni to'ldirish. Shuni yodda tutish kerakki, bozor omillari birlamchi, ammo to'liq emas. Iste'molning yangi kontseptsiyasiga o'tish, shuningdek, psevdo-Energyologik mahsulotlar bilan bozorni

to'ldirish uchun faqat yuqori darajadagi turmush darajasi etarli emas. Shu munosabat bilan ikki muhim omillar: aholining mentaliteti va atrof-muhit va "barqaror" mahsulotlar sohasida huquqiy tartibga solinganlik muhim xisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Iste’molchilarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi O’zbekiston Respublikasi qonuni.
2. Бобылев С.Н., Гирусов Э.В. Экономика устойчивого развития. – М.: Изд-во «Ступени», 2004.
3. Вершинина А.М. Экологические продукты – это наше будущее // Студенческая наука и XXI век. – 2009. – №6.
4. istemol.uz internet sayti